

ADİYAMAN AĞZINDA KULLANILAN İKİ ENKLİTİK EDATI: *ke*, *o'*

M. Fatih ALKAYIŞ*

Özet

Adiyaman ağzında ke ve o' enklitik edatlarının yaygın olarak kullanıldığı görülür. Yazı dilinde belirli bir karşılığı bulunmayan bu edatlar, kullanıldıkları cümlelere göre anlam kazanmaktadır. Bunlardan ke edatı cümle içerisinde, o' edatı ise tek bir cümlenin sonunda veya iki cümleyi birbirine bağlamakta kullanılmaktadır. Adiyaman ağzını konuşan kişilerin günlük konuşmalarda bu edatlara sıkça yer verdiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Adiyaman ağzı, ke ve o' edatları, kullanım sıklığı.*

THE TWO ENCLITIC PREPOSITIONS USING IN ADİYAMAN DIALECT: *ke*, *o'*

Abstract

The enclitic prepositions ke and o' are used very often in the dialect of Adiyaman. These prepositions that have no definite responses in the standard language are getting meanings according to the sentences used. The preposition ke is used in the sentences, but the preposition o' is used either at the end of a sentence or between two sentences for fastening them. It's given place to the prepositions frequently in the daily speeches by the people who speak Adiyaman dialect.

Key Words: *The dialect of Adiyaman, the prepositions ke and o', using frequency.*

GİRİŞ

“Adiyaman, yurdumuzun Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde yer alan, geleneksel kültürün yoğun olarak yaşandığı bir ildir” (Nakiboğlu, 2001: 27). “Çok eski bir yerleşim yeri olan bu il, günümüze kadar çeşitli kültürlerle ev sahipliği yapmıştır” (Yağınlı, 2006: 175). Çeşitli medeniyetleri topraklarında ağırlamış olmanın sonucu olarak ilde zengin bir kültürel yapı oluşmuş; ortaya geniş bir dil ve edebiyat malzemesi çıkmıştır.

“İl, tarihin bilinen en eski yerleşim yerlerindedir. Adiyaman Palanlı Mağaraları'nda¹ yapılan incelemelerde kent tarihinin M.Ö. 40.000 yıllarına kadar uzandığı anlaşılmaktadır. Bu coğrafyada; Kummuh Krallığı, Asur Krallığı, Saka-İskit İmparatorluğu, Babilliler, Medler, Persler, Helenistik Dönem, Selökit Krallığı, Kommagene Krallığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Emeviler, Abbasiler hüküm sürmüştür” (Günay, 2008: 1).

“Adiyaman, Selçuklular zamanında Anadolu'ya gelen Türkmen topluluklarının yerleştiği bölgelerden biridir” (Nakiboğlu, 2001: 19). Dulkadiroğulları'ndan Osmanlı İmparatorluğu'na geçen Adiyaman şehri önce Kahramanmaraş (Zülkadriye) eyaleti sınırları içerisinde kalmış; 1519–1530 yılları arasında Samsat sancağına, 1531'den sonra da Elbistan sancağına bağlanmıştır. 1849 yılında sancak hâline getirilerek Diyarbakır'a bağlanan

* Yrd. Doç. Dr., Adiyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, falkayis@posta.adiyaman.edu.tr

¹ Palanlı Mağaraları; Adiyaman şehir merkezinde yer alan ve son zamanlarda yapılan kazılar sayesinde büyük ölçüde gün yüzüne çıkarılan kaya mezarlıklarıdır.

Adıyaman, 1859 yılında Malatya'nın sancak olmasıyla birlikte tekrar ilçe hâline dönüştürülmüştür. 01.12.1954 tarihinde de il olmuştur (www.adiyaman.gov.tr). “Bugün ise Adıyaman ve yöresinde Türkmenler çeşitli yerlere dağılmış olarak yaşamaktadır” (Nakiboğlu, 2001: 21).

Türkiye’de üniversitelerin çoğalması, Türkologların sayısının artması ile Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan araştırmalar da oldukça çoğalmıştır (Gülensoy, Alkaya, 2003: 7). Ancak, Adıyaman ağızı zengin bir dil malzemesine sahip olmasına rağmen, bu ağız üzerinde yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır². Buradaki zengin dil malzemesinin ayrıntılı olarak işlenip değerlendirilmesiyle Adıyaman ağızı, diğer Anadolu ağızları arasında gerçek yerini alacaktır.

DEĞERLENDİRME

Türkiye Türkçesi ağızları³, Oğuzcaya dayalı ağızlardır (Gülsevin, 2009: 1068). Bu ağızlar, ayırıcı ve belirleyici bazı ses, şekil ve söz dizimi özelliklerine göre başlıca üç grupta toplanmaktadır: Doğu Grubu Ağızları, Kuzeydoğu Grubu Ağızları ve Batı Grubu Ağızları. Adıyaman ağızı, Batı Grubu Ağızlarının VII. alt grubunda bulunmaktadır (Karahana, 1996: 1, 2). Anadolu toprakları üzerinde en geniş alana yayılmış ağızlar, Batı Grubu Ağızlarıdır. Tarihi araştırmalar ve yer adları 24 Oğuz boyundan 23’ünün Anadolu’da iskân edildiğini; bunlardan Kınık boyunun ise Adıyaman bölgesine yerleştiğini göstermektedir (Karahana, 1996: 114).

Bu çalışmada Adıyaman ağızının genel özelliklerinden ziyade, Adıyaman yöresinde yaygın olarak kullanılan *ke* ve *o* edatlarının cümle içerisindeki kullanımını ele alınmaktadır.

Bütünleme, pekiştirme, ilgi kurma vb. görevlerde kullanılan bu iki söz varlığını (*ke* ve *o*) en iyi karşılayabilecek kavramın öncelikle “edat” olduğunu düşünüyoruz. Türkçe Sözlük’te edatın tanımı şu şekilde geçmektedir: “*Tek başına anlamı olmayan, sonuna geldiği sözle cümledeki diğer kelimeler arasında ilişki kuran kelime türü, ilgeç.*” (Türkçe Sözlük, 2005: 599).

Biçim ve kullanım özellikleri bakımından ele alındığında bu edatlara “enklitik edatları” adını verebiliriz. Enklitik kelimesi İngilizce kökenlidir (Redhouse Sözlüğü, 1990: 313). “Enklitik edatları⁴ kendisinden sonra geldikleri unsurun anlamını kuvvetlendiren, pekiştiren edatlardır” (İpek, 2009: 1200). “Bu edatlar ‘pekiştirme’ yanında, fonksiyonlarına göre ‘şaşırtma, benzetme, rica, istek, yalvarma, soru, olasılık, şüphe’ vb. görevlerde anlam çarparları (nüansları) kazanabilirler” (İpek, 2009:1210).

² Adıyaman yöresi, Derleme Sözlüğü’nde bile çok az yer tutmaktadır (yaklaşık 50 kelime), bk. TDK Derleme Sözlüğü.

³ Makalemizde “Anadolu Ağızları” yerine “Türkiye Türkçesi Ağızları” terimini kullandık. Çünkü “Anadolu Ağızları” terimi geniş kapsamlı bir terim olmayıp, Kıbrıs, Irak, Suriye, Balkanlar gibi pek çok bölgeyi dışarıda bırakmaktadır.

⁴ Konuyla ilgili, son yıllarda Marcel Erdal (2000), F. Sema Barutçu Özönder (2001), Mehmet Vefa Nalbant (2004), Bilge Özkan Vefa Nalbant (2007), Ahmet Bican Ercilasun (2008), Birol İpek (2009) gibi araştırmacıların çalışmaları yayımlanmıştır (bk. Sarı, 2010: 596). Bu isimlerin yanı sıra Ahmet Temir (1946), Martti Räsänen (1957), Saadet Çağatay (1978), Mertol Tulum (1993), Zeynep Korkmaz (1995), Zafer Önler (1996), Musa Duman (2002), Yıldız Kocasavaş (2003), Ahat Üstüner (2003), S. Mahmut Kaşgarlı (2004) gibi bilim adamlarının da konuyla ilgili çalışmaları bulunmaktadır (bk. Ercilasun, 2008: 54-56).

Mehmet Vefa NALBANT⁵, “Türkçe Enklitik Edatı IA” başlıklı yazısında *enklitik* teriminin, kendisinden önce gelen kelime ile birleşip bir kelime gibi okunan kelime veya ek için kullanıldığını belirtmiş ve enklitik edatı kavramını Türkçeye *ek-edat* olarak aktarmıştır (Nalbant, 2004: 2157).

Ahmet Bican ERCİLASUN, bu edatlara “pekiştirme enklitikleri” adını vermiştir (Ercilasun, 2008: 42). “Pekiştirme enklitiklerinin işlevi tek kelime ile sınırlı değildir; bunlar kelime gruplarını ve cümleyi kapsayabilir, birbirlerinin yerine kullanılabilirler” (Ercilasun, 2008: 43).

Ercilasun’un, tarihi ve yaşayan Türk lehçe ve ağızlarından tespit ederek “La Enklitiği ve Türkçede Bir Pekiştirme Enklitiği Teorisi” adlı makalesinde ele aldığı enklitikler şunlardır: “A(y), AgU (> av), An, Aaň, çU, Da, du, gIl, gU, hA, I, kAn, kA:(y), kü, la, Il/IU, mA, mU, ne, ok, SA, si, -sin, -şe, şU, U, -(I)y” (Ercilasun, 2008: 43).

Adıyaman ağzında geniş yer tutan ve makalemizin konusunu oluşturan bu iki enklitik edatından *ke* cümle içerisinde; *o'* ise tek bir cümlenin sonunda ya da iki cümleyi birbirine bağlamakta kullanılır. Günlük konuşmalarda bu iki edatın, Adıyaman’a dışarıdan gelenlerce sıklıkla duyulmasına rağmen, ilk önceleri anlaşılmadığı; ancak zamanla anlamlandırıldığı görülmektedir.

Her iki edatı da kullanım özellikleriyle birlikte ayrı ayrı ele alalım:

***ke* Enklitik Edatı**

Genel olarak “*nedir ki, ne ki, ama, e ama, ya ama, tamam ama, işte, e işte, e tamam işte, -dığı için*” vb. anlamlara gelen bu edat, cümle içerisinde tek başına kullanılabileceği gibi, bazı ek ya da kelimelerle birleşerek de kullanılabilir: “*ke; yav ke, é ke, tamam ke, ke ne ki...*”

ke enklitiği; tarihi ve çağdaş Türk şivelerinde geçen *gU, ğoy, kA, kA:(y), kü* enklitikleri ile Farsça *ki* bağlacına şekil bakımından benzese de anlam özellikleri açısından bir farklılık arz etmektedir. Bu nedenle, Adıyaman ağzında kullanılan *ke* enklitiğinin etimolojisi hakkında şimdilik kesin bir yorum yapamıyoruz.

Türkçe *gU, ğoy, kA, kA:(y), kü* enklitikleri ile Farsça *ki* bağlacının kullanım özelliklerine bir göz atalım:

gU: (*Köl Tigin Bengütaşı*) *Azu bu sabımda igid bar gu* “yoksa bu sözümde yalan var mı?” (Ercilasun, 2008: 44).

ğoy: (*Kazak Türkçesi*) *Türkistan eki dünya esigi ğoy / Türkistan er Türktiñ besigi ğoy* “Türkistan iki dünya eşigidir / Türkistan er Türk’ün beşigidir (Ercilasun, 2008: 44).

kA: (*Çuvaşça*) *ırhan-kka* “çok yorgun” (ırhan “yorgun”) / *imerş-ke* “zayıf, hasta” (imerş “zayıf, hasta”) (Ercilasun, 2008: 44).

⁵ Nalbant, IA edatının genel Türk dili alanı içerisindeki kullanımları ve anlamları göz önünde bulundurulduğunda bunun Moğolcadaki *e* edatıyla büyük bir benzerlik gösterdiğini vurgulamış ve IA edatıyla ilgili şu çıkarımlara ulaşmıştır: A) Bu edat, sayı isimlerinde (*birle, ikile, üçle, dörtle*) anlamı kuvvetlendirici bir özellik göstermektedir. B) *Üzele, arala* gibi sözcüklerde anlam üzerinde vurguyu artırmaktadır. C) *Tigüle (tigü* “lokma”) sözcüğünde *le* edatının sözcüğe kattığı anlam “dahi, da/de”dir. D) *Tirigle, tünle, tañla* gibi sözcüklerde pekiştirme yaparken, diğer taraftan bu sözcüklere “iken, -layın/-leyin” anlamı katar (bk. Nalbant, 2004: 2157-2174).

ka:(y): (*Türkmen Türkçesi*) *çmlaka:y* “dürüstçe” (< çm-la-ka:y) / *şeylemike* “böyle” (< şeyle-mi-ke) (Ercilasun, 2008: 48).

kü: (*Yeni Uygur Türkçesi*) *şundäy bolär ekän-kü* “böyle olur muymuş” / *adämsän-kü* “adamsın değil mi?” (Ercilasun, 2008: 46).

ki: (Farsça bağlaç) *Uzun değneklerine dayanmış çobanlar iddia ederler ki memba sularının her biri bir ayrı derde devadır / Siz ki beni tanırsınız, niçin böyle düşünüyorsunuz?* (Türkçe Sözlük, 2005: 1178).

Şimdi de, Adıyaman ağzında kullanılan *ke* edatını, yüklendiği farklı anlamlara göre çeşitli başlıklar altında toplayalım:

Gözüne Kestirme, Küçümseme, Basite Alma

Ke ne ki, biz de yaparız (Özer, Hamit)

(Nedir ki, biz de yaparız)

Ke ne ki, bizim de paramız var (Çalım, Hasan)

(Ne olmuş yani, bizim de paramız var)

Ke ne ki, şükür cebimde param var (Çalım, Hasan)

(Ne yani, çok şükür cebimde param var)

Sebepl-Sonuç İlişkisi

Babam hulanır⁶ ke gece dışarı çıkmadım (Yerli, Mekki)

(Babam kızardığı gece dışarı çıkmadım)

Sesimizi çıkartmıy ke üstümüze gelolar (Erdem, Abuzer)

(Sesimizi çıkarmadığımız için üstümüze geliyorlar)

- *Yemek niye koymuş?* (Taşan, Muhittin)

(Yemek neden kokmuş?)

- *Ke dışarda kalmış.* (Taşan, Hayriye)

(Dışarıda kaldığı için)

- *Şeyirt niye ağlıyor?* (Toprak, Abdurrahman)

(Çırac niçin ağlıyor?)

⁶ hulan- : Adıyaman ağzında “kızmak, sinirlenmek, öfkelenmek” anlamlarına gelen bir fiil.

- *Ke usdasından firça yimiş* (Oğul, Nurettin)
(Ustasından firça yediği için)

- *Niye kapıda bekloñ* (Aslan, Zekiye)
(Niye kapıda bekliyorsun?)

- *Ke anahtar yoğ* (Yücel, Esra)
(Anahtar olmadığı için)

Amaç

Oğlum oğısın ke ceketimi satarım (Özer, Hamit)
(Oğlumun okuması için ceketimi satarım)

Para yığor ke evlene (Bereket, Rüştü)
(Evlenmek için para biriktiriyor)

Beğenme

Pilav da pilav olmuş ke (Aslan, Zekiye)
(Pilav da pilav olmuş ama)

Yolu da eyyi bitirmişler ke (Balcı, Ahmet)
(Yolu da iyi bitirmişler ama)

Yakınma

Yav ke bize danışmolar ki! (Bereket, Rüştü)
(Ya ama bize danışmıyorlar ki)

Yav ke bi gün eline kitabı almamış ki! (Oğul, Nurettin)
(Ya ama bir gün bile eline kitap almamış ki)

É ke sen de lafi hep tersden añnoñ! (Çalım, Hasan)
(E ama sen de lafi hep tersten anlıyorsun)

Ke gel de buna yardım et! (Tuncer, Asiye)
(Hadi gel de buna yardım et)

Çıkışma, Azar

Kağ da konuş ke, ne oturmuşsiñ! (Yerli, Ayşe)
(Kalkıp konuşsana, ne oturmuşsun)

Söle bağırmasın, ke biz sağır délik? (Yerli, Mekki)

(Söyle de bağırmasın, biz sağır değiliz ki)

Birez yi ha, zehir dél ke (Toprak, Abdurrahman)

(Biraz ye ha, zehir değil ya)

Rica, Uyarı

Ke bizi de düşün ke (Çalım, Hasan)

(Lütfen bizi de düşün)

Sen de hemen söyleme ke (Tuncer, Asiye)

(Ya ama sen de hemen söyleme)

Güya, Sanki

Ke göve⁷ benim de akrabam olacağ (Yerli, Mekki)

(Sözde benim de akrabam olacak)

Ke göve sen daha tehsillisin (Bereket, Rüştü)

(Güya sen daha tahsillisin)

Ke ben demişim ki arvadını boşa (Tuncer, Asiye)

(Sanki ben demişim ki karını boşa)

Tersi Bir Durum Belirtme

Hızlı yérime ke düşersiñ ha! (Erdem, Abuzer)

(Hızlı yürüme, aksi hâlde düşersin ha)

Fazla çekme ke yırtılır ha! (Oğul, Nurettin)

(Fazla çekme, yoksa yırtılır ha)

o' Enklitik Edatı

Bu edat genellikle cümle sonlarında, bazen de iki cümleyi (sıralı cümleleri) birbirine bağlamakta kullanılmaktadır. “*Nasıl olsa, zaten, daha ne olsun, doğal olarak, çok şükür, mademki, tabii ki*” gibi pekiştirme anlamlarına gelen o' edatı, bazı cümlelerde de *kıyaslama* ve *sebep-sonuç ilişkisi* bildirmektedir.

⁷ “Göve” kelimesi Adıyaman ağzında “güya” anlamında kullanılmaktadır.

Divanu Lugati't-Türk'te "ol" biçiminde geçen ve "-Dır, -DUR" anlamını taşıyan bir pekiştirme edati bulunmaktadır (DLT: c.I, s.37). Bir şahıs zamiri olan "ol" sözü, aslında pekiştirme görevinde kullanılan bir edattır. Örnek: *Ol mening oglum ol* "O gerçekten benim oğlumdur"; *Ol munda ol* "O buradadır" (İpek, 2009; 1208). Adıyaman ağzında "pekiştirme, kuvvetlendirme, bağlama, sebep-sonuç, kıyaslama" vb. anlamlarda kullanılan *o'* enklitik edatının, esasen teklik 3. şahıs zamiri olan ve zamanla edat işlevini kazanan "ol" sözünden geldiğini düşünüyoruz. Çünkü bu edat, aşağıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, bir pekiştirme, bildirme, doğrulama veya işaret etme anlamları taşımaktadır. Yani teklik üçüncü şahıs zamirinin cümle sonundaki kullanım özellikleriyle aynı doğrultuda bir anlam ortaya koymaktadır.

o' edatı vurgulu ve kesmeli söylenir; ağızdan bir çırpıda çıkar. Bu esnada jest ve mimikler de kullanılır⁸.

Bu edatın hem cümle sonlarındaki kullanımına hem de iki cümleyi birbirine bağlama fonksiyonuna çeşitli örneklerle göz atalım:

Cümle Sonlarında

Bu tür ifadelerde *o'* edatından sonra ikinci bir cümleye (açıklama cümlesine) devam edilecekmiş gibi sanılsa da bunun sonrasında herhangi bir cümle ya da açıklama gelmez. Ancak, Adıyaman ağzını bilenler, konuşan kişinin ne demek istediğini ve *o'* edatından sonra ne tür bir açıklama cümlesinin geleceğini kolaylıkla tahmin ederler.

Örnekler:

Benim ma'aşım var o' (Bilen, Hasan)

(Nasıl olsa benim maaşım var)

Kimse saña evden çıh demor o' (Yücel, Esra)

(Daha ne olsun, kimse sana evden çık demiyor)

Oğlı gendine her ay para gönderor o' (Erdem, Abuzer)

(Zaten oğlu kendisine her ay para gönderiyor)

Size bi zerarı yoğ o' (Çalım, Hasan)

(Size bir zararı yok ki)

Kiradan kurtıldım o' (Yücel, Esra)

(Çok şükür kiradan kurtuldum)

⁸ Vurgulu ve kesik söylenişinden dolayı bu edatın sonuna bir kesme işareti koyduk. Bu edatın söylenişi esnasında kullanılan jest ve mimikler şunlardır: Bazen iki avuç açılarak kollar yukarı kaldırılır ve kafa yana eğilir, bazen de iki omuz yukarı kaldırılarak kafa yana eğilir.

İki Cümle Arasında

Bu edat iki cümle arasında kullanıldığında *sebep-sonuç ilişkisi, bağlama, açıklama, kıyaslama* vb. bildirir. Yani ilk cümlenin açıklaması veya tamamlayıcısı, ikinci cümlede yer alır. Böylelikle, ilk cümlede anlatılmak istenen ifadeyi tahmin etmeye de gerek kalmamış olur; çünkü zaten ikinci cümlede bir açıklama yer almaktadır.

Örnekler

Ben yimegimi yidim o' sizin tabağınız deħala duror. (Taşan, Muhittin)

(Ben yemeğimi yedim, ancak sizin tabağınız hâlâ duruyor.)

Saňa bişi dememişim o' kaçıp benden hesap soroñ. (Çalım, Hasan)

Sana bir şey demedim ki kalkıp benden hesap soruyorsun.

Arabayı benden hebersiz satmışsınız o' aha ben de işinize karışmom. (Taşan, Muhittin)

(Madem arabayı benden habersiz satmışsınız, öyleyse ben de işinize karışmıyorum.)

Béle bi sıhıntıñ var o' niye usdaña añnatmoñ? (Oğul, Nurettin)

(Böyle bir sıkıntın varsa niçin ustana anlatmıyorsun?)

Ben gendimi kırtardım o' sen gendi gendiñe baħ. (Yücel, Esra)

(Nasıl olsa ben kendimi kurtardım, sen kendi kendine bak.)

*Ekmek kaçmor o' ne 'ecele édoñ?*⁹ (Yapıcı, Abdurrahman)

(Ekmek kaçmıyor ki, ne acele ediyorsun?)

SONUÇ

“Adıyaman, Türkmen aşiretlerinin en çok yerleştiği yörelerden biridir” (Nakiboğlu, 2001: XII). Adıyaman ağzında Eski Türkçeden beri taşınan ve çeşitli biçimlerde kullanılan birçok dil malzemesi bulunmaktadır. *ke* ve *o'* edatları, bunlardan sadece bazılarıdır.

Adıyaman ağzında kullanılan *ke* edatı genel olarak “*nedir ki, ne ki, ama, e ama, ya ama, tamam ama, işte, e işte, e tamam işte, -dığı için*” vb. anlamlara gelmektedir. Bu edat cümle içerisinde tek başına kullanılabildiği gibi, bazı örneklerde çeşitli ek veya kelimelerle yan yana da gelebilmektedir. Örnek: *yav ke, é ke, tamam ke...*

⁹ “Adıyaman Merkez ağzında şimdiki zaman eki “-o” olarak görülmektedir” (Günay, 2008: 129). Bu durum, Adıyaman Merkez ağzının en belirgin ses özelliğidir. Makaledeki kaynak kişi sözlerinde geçen “*ağlor* (ağlıyor), *añnatmoñ* (anlatmıyorsun), *añnoñ* (anlıyorsun), *bekloñ* (bekliyorsun), *danişmolar* (danışmıyorlar), *demor* (demiyor), *duror* (duruyor), *'ecele édoñ* (acele ediyorsun), *gelolar* (geliyorlar), *gönderor* (gönderiyor), *karışmom* (karışmıyorum), *soroñ* (soruyorsun), *yığor* (yığıyor, biriktiriyor)” kelimelerinde de görülebileceği üzere şimdiki zaman eki olan “-yor” ses yitimine uğrayarak “-o” biçimine dönüşmüştür.

o' edatı ise tek bir cümlede sonunda veya iki cümleyi birbirine bağlamakta kullanılır. “*Nasıl olsa, zaten, daha ne olsun, doğal olarak, çok şükür, mademki, tabii ki*” vb. anlamlara gelen *o'* edatı, vurgulu ve kesmeli bir söyleyişe sahiptir.

ke ve *o'* edatlarının yazı dilinde belli bir karşılığı yoktur. Bunlar, kullanıldıkları cümlelere çeşitli anlamlar kazandırmaktadır. *ke* ve *o'* edatları Adıyaman ağzında o kadar yaygın bir yer edinmiştir ki, Adıyaman insanı bunları söz arasında farkında bile olmadan sıkça kullanmaktadır. Kısacası bu edatlar, günlük konuşmalarda Adıyaman ağzının vazgeçilmez unsurları olmuştur.

KAYNAKÇA

DERLEME SÖZLÜĞÜ, I-XII. cilt, TDK Yayınları, Ankara–1993.

DLT – DİZİN, TDK Yayınları, cilt IV, Ankara–1999.

ERCİLASUN, Ahmet Bican; “La Enklitiği ve Türkçede Bir ‘*Pekiştirme Enklitiği*’ Teorisi”, Dil Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, s.35-56, Bahar–2008.

GÜLENSOY, Tuncer; ALKAYA, Ercan; Türkiye Türkçesi Ağzları Bibliyografyası, 2.baskı, Akçağ Yayınları, Ankara–2003.

GÜLSEVİN, Gürer; “Anadolu Ağzlarında Etnik (Boysal) Özellikler ve Çepni Ağzları Üzerine”, www.turkishstudies.net, Volume 4/3, Spring–2009.

GÜNAY, Esra Gülin; Adıyaman – Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat Yöresi Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ–2008.

İPEK, Birol; “Divanu Lugati’t-Türk’te Geçen Enklitik Edatları”, www.turkishstudies.net, Volume 4/3, Spring–2009.

KARAHAN, Leyla; Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması, TDK Yayınları, Ankara–1996.

NAKİBOĞLU, Sadi H.; Adıyaman ve Yöresi Ağzları, Niğde Üniversitesi Yayınları, Niğde–2001.

NALBANT, Mehmet Vefa; Türkçe Enklitik Edatı 1A, V.Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri, cilt II, s.2157-2174, TDK Yayınları, Ankara–2004.

REDHOUSE SÖZLÜĞÜ, Redhouse Yayınevi, İstanbul–1990.

SARI, Mustafa; “Karışık Dilli Eserlerde Kelime > Enklitik > Ek Sürecinde Bir Biçim Birimi: -dAvUK/-dAyUK”, www.turkishstudies.net, Volume 5/1, Winter–2010.

TÜRKÇE SÖZLÜK, TDK Yayınları, Ankara–2005.

YAĞINLI, Ahmet Âkil; Adıyaman Ağzı ve Kültürü; Adıyaman Belediyesi Yayınları, Adıyaman–2006.

www.adiyaman.gov.tr (Adıyaman Valiliği)

KAYNAK KİŞİLER ¹⁰:

ASLAN, Zekiye, Ev Hanımı, Yaş 66, Adıyaman.

BALCI, Ahmet; Emekli Belediye İşçisi, Yaş 59, Adıyaman.

BEREKET, Rüştü; Gazeteci, Yaş 41, Adıyaman.

BİLEN, Hasan; Emekli, Yaş 58, Adıyaman.

ÇALIM, Hasan; Emlakçı, Yaş 57, Adıyaman.

ERDEM, Abuzer; Minibüsçü, Yaş 48, Adıyaman.

OĞUL, Nurettin; Terzi, Yaş 45, Adıyaman.

ÖZER, Hamit; Adıyaman Devlet Hastanesi Çalışanı, yaş 44, Adıyaman.

TAŞAN, Hayriye; Ev Hanımı, Yaş 65, Adıyaman.

TAŞAN, Muhittin; Emekli, Yaş 71, Adıyaman.

TOPRAK, Abdurrahman; Terzi, Yaş 58, Adıyaman.

TUNCER, Asiye; Ev Hanımı, Yaş 82, Adıyaman.

YAPICI, Abdurrahman; Fırıncı, Yaş 66, Adıyaman.

YERLİ, Ayşe; Ev Hanımı, Yaş 84, Adıyaman.

YERLİ, Mekki; Öğretmen, Yaş 30, Adıyaman.

YÜCEL, Esra; Ev Hanımı, Yaş 55, Adıyaman.

---

¹⁰ **Makalede geçen kaynak kişilerden şu şekilde faydalanılmıştır:** Adıyaman doğumlu olan yazar, çocukluğundan beri babasının terzi dükkânında durmuş ve burada müşteriler ile gelen-giden insanlar arasında geçen tüm konuşmalara tanıklık etmiştir. Bunun yanı sıra aile içerisindeki konuşmalar ve akraba toplantılarında yapılan sohbetler de yazarın dikkatini hep çekmiştir. Makalede isimleri geçen kaynak kişilerin bir kısmı akraba, arkadaş ve komşu kesiminden, bir kısmı da esnaf çevresindedir. Makalede kullanılan kaynak kişi sözleri ise yazarın çeşitli zamanlarda çevresinden derleyip not ettiği dil malzemelerinden oluşmaktadır. Ayrıca, uzun zamandan beri yazar “Adıyaman yöresine ait deyim, deyiş ve atasözleri”ni derlemektedir. Bu çalışmayı yaparken de karşısına çeşitli inceleme konuları çıkmaktadır.